RÁKMARADVÁNOK A HEVES-BORSODI FELSŐOLIGOCÉN MOLLUSZKÁS AGYAGBÓL

Dr. BÁLDI TAMÁS*

(1 táblával)

Összefoglalás: A *Thaumastocheles rupeliensis* Beurlen, 1939, újabban talált maradványait írja le a szerző rétegtani és ökológiai vonatkozásokra való utalással.

A Borsod megyei mucsonyi 136. sz. mélyfúrás felsőoligocén agyagösszletéből Radócz Gyula rákolló maradványokat gyűjtött, melyeket volt szíves feldolgozásra átengedni. A mucsonyi 136. sz. fúrás 465. m-ből került elő az egyik rákolló, mely hiányosan fentmaradt carpus-ból és pollex-ből, továbbá az ezektől 1 cm-re fekvő, viszonylag ép index-ből áll (T. VII., fig. 1.). Ugyanezen fúrás 480 m-ből is előkerült hasonló ollótöredék. A fúrás szelvényével és molluszka faunájának ismertetésével a Földtani Közlöny ugyanezen kötetében Dr. Radócz Gyulával együttesben foglalkozunk.

A mucsonyi maradványok egyeznek a Beurlen (1939) által a buda—újlaki „kiscelli agyag"-ból leírt *Thaumastocheles rupeliensis* fajjal, amiről a Természettudományi Múzeum Őslénytárában rendelkezésünkre álló syntypusokkal való összehasonlítás alapján meggyőződhettünk (T. VII., fig. 2.). A faj eddig kizárólag Buda—Újlakról volt ismeretes, sőt a génusznak is ez volt egyedüli fosszilis előfordulása.

Az olló legfeltűnőbb tulajdonsága a zömök, rövid, felfújt carpus-hoz képest szokatlan hosszúságú, egymástól alig különböző index és pollex. Ehhez hasonló sajátos olló a ma élő Decapodák körében ritkaság, azonban a mezozoikumban eléggé elterjedt volt. Nyilván valami határozott zsákmányállat elfogására alkalmas, azonban közelebbit még nem tudnak a funkciójáról. Az oligocén forma Beurlen (1939) szerint egy ma élő mélytengeri fajhoz, a *Thaumastocheles japonicus*-hoz áll igen közel. A mucsonyi rákolló lelet tehát, akárcsak a buda—újlaki maradvány, a *Homaridae (=Nephropsidae)* családba sorolt *Thaumastocheles* Wood Mason, 1874 génuszba tartozik (T. VII., fig. 3.). Megjegyzendő, hogy Glaessner (1948) a Beurlen-féle rupéli formát újabban egy másik mélytengeri nemzetség, a *Callianassidae* családba tartozó *Ctenocheles* Kishinouye, 1925 képviselőjének tételezi fel. Az utóbbi probléma megoldását a specialistákra hagyva, még azokra a rokonvonásokra kell Beurlen nyomán utalnunk, melyek a magyarországi felsőeocén sekély-szublitorális üledékekből leírt *Oncoporeia lőrentheyi* (Beurlen, 1939) [= *Ischnodactylus lőrentheyi* Beurlen (= *Hoploparia eocenica* Lőrentheyi & Beurlen, 1929)] és a *Thaumastocheles rupeliensis* között fennállnak.

A *Thaumastocheles rupeliensis* a mucsonyi fúrásban a felsőoligocénből került elő, mivel vele egyazon mélységközből *Hinia schlotheimi*, *Sabatia peyrehoradense*, *Cadulus gracilina* is ismeretes. További fontos adat, hogy 1964-ben az egri Dobó István Múzeum Legányi-féle gyűjteményének rendezése közben ugyanezen fajnak egy ollótöredékét találtuk, melyet Legányi az egri „Wind-féle" téglagyárban a mélyenfekvő, molluszkás agyagösszletbe került, jellemző felsőoligocén molluszka faunát bezáró, „x_2" rétegből jelez. (Az „x_2" rétegből olyan fiatal fajok is előkerültek, mint az *Athleta ficulina*, *Venus multilamella*, *Turris coronata*, továbbá ebből a szinttájból ismeretes a *Miogypsina septen*

* Előadta a MFT Őslénytani Szakcsoport 1965. február 1-én tartott ülésén

trionalis D r o o g e r.) A *Thaumastocheles rupeliensis* tehát nemcsak a mucsonyi, hanem az egri felsőoligocén molluszkás agyagban is megvan. Rétegtani elterjedése nem korlátozódik a középsőoligocénre, hanem a számára kedvező „kiscelli agyagfácies" körülményei között a felsőoligocénben is tovább élt.

Ökológiailag fontos körülmény, hogy a génusz ma az abisszikus mélységek lakója. A felsőeocénben azonban hasonló jellegű formák még a szublitorális régióban is éltek. A kísérőfaunából is következik, hogy a „kiscelli agyag" és a heves—borsodi molluszkás agyag *Thaumastocheles rupeliensis* faja szintén nem élhetett az abisszikumban B e u r l e n nyomán feltételezhető, hogy ennek az archaikus formának mélytengerbe vándorlása lassú folyamat volt, és az oligocénben még minden valószínűség szerint „fél-úton" lehetett a sekély szublitorális és a mélytengeri régió között. Valószínű élethelye tehát a középső- és felsőoligocénben a mély-szublitorális vagy a batiális tájékon keresendő.

TÁBLAMAGYARÁZAT — EXPLANATION OF PLATE

VII. tábla — Plate VII.

1. *Thaumastocheles rupeliensis* B e u r l e n, Mucsony 136. fúrás 465 m, felsőoligocén molluszkás agyag. Carpus és pollex, távolabb külön az index. Nagyítás: 2 ×
Thaumastocheles rupeliensis B e u r l e n, from the Mucsony No. 136 well, 465 m, Upper Oligocene molluscan clay. Carpus and pollex, Index further below. Enlargement: 2 ×
2. *Thaumastocheles rupeliensis* B e u r l e n, 1939, Óbuda-Újlak, középsőoligocén kiscelli agyag. B e u r l e n-féle syntypus. Természettudományi Múzeum Föld- és Őslénytár (M 59/4701). Nagyítás: 2.2 ×
Thaumastocheles rupeliensis B e u r l e n, 1939, Óbuda-Újlak (Budapest), Middle Oligocene Kiscell clay. One of B e u r l e n's syntypes. Hungarian Museum of Natural History, Deptm. of Paleontology (M 59/4701). Enlargement: 2.2 ×
3. *Thaumastocheles zaleucus*. A génusz két ma élő fajának egyike, az Antillák körüli tengerből, kb. 820 m mélységből. Testhossza: 110 mm. (K ü k e n t h a l kézikönyvéből.)
Thaumastocheles zaleucus. One of two living species of the genus, collected in the Caribbean at a depth about 820 m. Length of body: 110 mm. (From K ü k e n t h a l's Handbook.)

IRODALOM — REFERENCES

B e u r l e n, K. (1939): Neue Decapoden-Krebse aus dem ungarischen Tertiär. Pal. Zeitschr. 21. — B á l d i T. — R a d ó c z G y., (1965): Egri jellegű felsőoligocén molluszkás anyag és alsómicoén medencefácies Borsodban. Földt. Közl., 95. k. 3. f.

Decapod-rests from the Upper Oligocene Molluscan Clay of Heves-Borsod (NE—Hungary)

DR. T. BÁLDI

Fragments of Decapod-chelae were found in the Upper Oligocene molluscan clay of the Mucsony No. 136 well. The stratigraphic and malacologic relations of this boring are described by B á l d i and R a d ó c z (1965). A similar chela-fragment was further collected in the molluscan clay at Wind's brick factory, Eger from the same stratigraphic level.

The fragments can be identified after comparing them with B e u r l e n's syntypes in the collection of the Paleontologic Department of the Hungarian Museum of Natural History, Budapest, as chelae of *Thaumastocheles rupeliensis* B e u r l e n, 1939. By now this species has been known only from its type-locality: the Middle Oligocene Kiscell clay of Újlak (Budapest). This has been also the only locality where the genus was found in fossil state. The genus *Thaumastocheles* is living to-day in the deep sea around Japan and in the Caribbean. It can be stated that *Thaumastocheles rupeliensis* survived in the Upper Oligocene, where the favourable conditions of the Kiscell clay desposition still existed. The important ecologic relations of this form have been treated in detail by B e u r l e n (1939).